

Asia: VN/13714/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle hyvinvointialue- ja maakuntajakolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Ehdotettu hyvinvointialuejakolaki (1 lakiehdotus)

Esityksen tavoitteena on jakaa hyvinvointialue- ja maakuntajakolaki kahdeksi eri laiksi, hyvinvointialuejakolaiksi ja maakuntajakolaiksi. "Erillinen lainsäädäntö toki selkeyttää muun muassa maakunnan tai hyvinvointialueen muutosten hallintaa. Hyvinvointialueiden muuttaminen ei välttämättä aina edellytä maakuntajaon tarkastelua eikä maakuntajaon muutos automaattisesti vaikuta hyvinvointialueiden rakenteeseen.

Esityksessä todetaan (kohta 2.1), että voimassa oleva sääntely sitoo maakuntajaon ja hyvinvointialuejaon toisiinsa, koska maakuntajakoon liittyviä perusteita ja erillisiä edellytyksiä maakuntajaon muuttamiselle ei ole säädetty. Satakunnan hyvinvointialue haluaa lausunnollaan huomauttaa, että hyvinvointialueiden perustamista koskevissa lain esitoissa (HE 241/2020 vp.) on todettu seuraavaa: "Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston paikallisen itsehallinnon peruskirjan SopS (66/1991), jossa määritellään paikallisen itsehallinnon keskeiset ominaispiirteet. Peruskirjassa määritellään paikallisen itsehallinnon käsitteen ohella paikallisen itsehallinnon laajuus, paikallisviranomaisten aluerajojen suoja, edellytykset tehtävien hoitamiseksi paikallisella tasolla, paikallisviranomaisten toiminnan hallinnollinen valvonta, taloudelliset voimavarat ja yhdistymisvapaus sekä paikallishallinnon oikeussuoja. Näitä seikkoja on painotettu valmisteltaessa hyvinvointialueiden perustamista koskevaa lakia ja niiden voidaan katsoa olleen eräs peruste nykymuotoiselle hyvinvointialuejaolle. Esityksessä mainitaan (kohta 4.1.), että maakunnaksi jatkossa määrättäisiin alue, jonka kunnat muodostavat toiminnallisesti ja taloudellisesti sekä alueen suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. Samat periaatteethan koskevat myös hyvinvointialueita.

Esityksessä taustoitetaan maakuntajaon ja hyvinvointialuejaon erilaisia merkityksiä ja tavoitteita (kohta 2.3.1). Esityksessä todetaan, että "väestönkehitys, järjestämistavat, olosuhteet, resurssit ja teknologia voivat vaikuttaa siihen, millainen hyvinvointialueiden optimaalinen aluejako kulloinkin on ja aiheuttaa tarvetta aluejakomuutoksille hyvinvointialueilla." Tosiasiassa maakuntajaolla on pitkät

perinteet ja aluekehitys on sidoksissa maakuntiin. Hyvinvointialueen rahoitukseen vaikuttavat tekijät, kuten koulutustaso ja sairastavuus, esiintyvät usein maakunnan sisällä melko yhtenäisenä. Tämä johtuu maakunnan pitkästä yhteisestä kehityshistoriasta. Vaikka maakunnan sisällä voikin esiintyä alueellisia eroja, maakuntien välillä vaihtelu on yleensä huomattavasti suurempaa ja tämä on erityisesti seikka, mikä tulisi ottaa huomioon.

Esityksen 17 §:ssä säädetään omaisuuden sekä velkojen siirtymisestä hyvinvointialueiden lakatessa. Tilanteessa, jossa esimerkiksi kaksi hyvinvointialuetta yhdistyy yhdeksi, on tarkoin huomioitava se, miten hyvinvointialueet pääsevät sopimukseen omaisuuden ja velan sekä sopimusten osalta niille asetetussa määräajassa toisinaan epäedullisissakin tilanteissa.

Lisäksi huomionarvoista on myös se, että liitettävän hyvinvointialueen omaisuuden ja velkojen siirtyminen toiselle hyvinvointialueelle voi aiheuttaa merkittävän taloudellisen rasitteen, sillä liitettävän alueen toiminnan aikana kertynyt alijäämä siirtyy uuden hyvinvointialueen vastuulle, mikä entisestään kuormittaa uuden hyvinvointialueen taloutta.

Jos esitys hyväksytään sellaisenaan, hyvinvointialueiden rajojen muuttaminen helpottuu, sillä hyvinvointialuerajat eivät enää olisi sidottu maakuntarajoihin. Esityksen mukaan hyvinvointialue voisi muodostua useammasta kuin yhdestä maakunnasta kun tällä hetkellä hyvinvointialuerajat noudattavat pääosin maakuntajakoa (Laki sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja pelastustoimeen koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaantulusta (616/2021) § 7).

Nähtäväksi siis jää, voisiko sääntely tällaisenaan madaltaa kynnystä tehdä muutoksia hyvinvointialueiden rajoihin. Esityksessä todetaan (kohta 4.1.), että hyvinvointialue voisi poiketa vain erityisestä syystä maakuntajaostoa. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että erityisenä syynä maakuntajaosta poikkeavaan toimialuejakoon voisivat olla esimerkiksi kielelliset tai painavat toiminnalliset perusteet. Poikkeamisen tulisi perustua hyvinvointialueen tehtävien järjestämisen tarkoituksenmukaisuuteen muutoksen kohteena olevilla hyvinvointialueilla. Tämä voidaan tulkita siten, että hyvinvointialueet, joilla tällä hetkellä on vaikeuksia lakisääteisten palveluiden tuottamisessa, täyttävät erityisen syyn kriteerit.

Esityksestä on tulkittavissa, että sen tavoitteena on mahdollistaa hyvinvointialuerajojen muuttaminen niin, että hyvinvointialueita yhdistetään. Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että koko hyvinvointialueuudistuksen ollessa tuore hallinnollinen uudistus, ei laajoja muutoksia hyvinvointialuerajoihin hyvinvointialueiden toiminnan juuri käynnistyttyä voida pitää tarkoituksenmukaisimpana tässä vaiheessa.

Ehdotettu maakuntajakolaki (2 lakiehdotus)

Ei lausuttavaa, kohdassa 1 on koottu huomiot hyvinvointialue- ja maakuntajakolain muuttamista.

Ehdotetut muutokset hyvinvointialuelain 27 §:ään ja 87 §:ään

Esityksen tavoitteena on hyvinvointialueiden päätöksenteon tehostaminen siten, että tarkoituksena on saada 5 miljoonan euron pysyvä säästö ryhmärahojen ja kokouspalkkioiden kustannuksiin vuodesta 2026 lukien.

Satakunnan hyvinvointialue ei pidä 5 miljoonan euron leikkausta kannatettavana. Luottamushenkilöiden taloudellisista etuuksista päättäminen kuuluu alueiden itsehallintoon ja voi olla, että säästöt eivät toteudu sen alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti. Demokratiaan liittyvien määrärahojen vähentäminen todennäköisesti vaikuttaa ensiksi ei-lakisääteisten toimintojen, kuten juuri valtuustoryhmän tukemisen lakkaamiseen hyvinvointialueilla sen ollessa vapaaehtoista (laki hyvinvointialueesta § 27).

Hyvinvointialuelain 27 §:n tarkoituksena on ollut mm. se, että hyvinvointialue voi taloudellisesti tukea toimenpiteitä, joilla valtuustoryhmät edistävät hyvinvointialueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Lausekkeen poistaminen ei näyttäydy ongelmallisena, sillä kuten esityksessäkin todetaan, ”hyvinvointialueen asukkaiden kuuleminen ja keskustelutilaisuudet hyvinvointialueen päätöksentekoon liittyvistä asioista olisivat jatkossakin mahdollisia.” Lisäksi asukkaiden osallistumisoikeuksia edistetään kuitenkin muin keinoin, joita ovat mm. hyvinvointialueen asukkaan aloiteoikeus sekä lakisääteiset vaikuttamistoimielimet. Hyvinvointialuelain 29 §:ssä säädetään myös muista toimista, joilla turvataan alueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

Valtuustoryhmärahojen raportoinnin tehostamiseksi esitetään, että hyvinvointialueen tilinpäätöksessä tulee ilmoittaa valtuustoryhmien tuen käyttökohde ja tukea myönnettäessä yksilöitävä sen käyttötarkoitus. Näin ollen tuen käyttö ei jää täysin vapaaseen harkintaan. Satakunnan hyvinvointialue pitää tätä kannatettavana, sillä näin ryhmärahaa käytetään aidosti siihen tarkoitukseen, jota sen kuuluukin toteuttaa.

Esityksen mukaan hyvinvointialuelain 87 §:ää muutettaisiin siten, että kokouspalkkio rajataan koskemaan toimielinten ja vaikuttamistoimielinten kokouksia. Eli kohtaa ei jatkossa sovellettaisiin erilaisiin toimielinten kokousten ulkopuolisiin tilaisuuksiin. Toki hyvinvointialue voi oman harkintansa mukaan suorittaa korvausta ko. tilaisuuksista, mutta sitä ei voida pitää esityksen toteutumisen myötä todennäköisenä, jos kokouspalkkioiden ja ryhmärahojen kustannuksia pyritään hillitsemään 5 miljoonan euron edestä vuodesta 2026 alkaen.

Esityksen mukaan lain 87 §:n lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädetään, että palkkioiden tulisi olla kohtuullisia hyvinvointialueen talous ja toiminta huomioon ottaen. Lainkohta olisi informatiivinen. Suurta muutosta tämä ei toisi nykytilanteeseen, sillä korvauksissa ja palkkioissa on pyritty noudattamaan kohtuutta tähänkin asti.

Muut huomiot esityksestä

Ei lausuttavaa.

Mäkiranta Tero
Satakunnan hyvinvointialue

Lilja Susanna
Satakunnan hyvinvointialue